

วิธีวิทยาว่าด้วย “โชคดีที่บังเอิญค้นพบ”: กรณีศึกษาประเด็นความยากจนในจังหวัดอำนาจเจริญ¹ Methodology of Serendipity: A Case Study of the Poverty Issue in Amnat Charoen Province

พงษ์เทพ บุญกล้า²

Phongthep Bunkla

Received: October 4, 2021/ Revised: November 29, 2021/ Accepted: December 9, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ “แนวคิดโชคดีที่บังเอิญค้นพบ” ในการวิเคราะห์ประเด็นความยากจนจากการวิจัยในจังหวัดอำนาจเจริญ ผู้เขียนใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม ได้แก่ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus group) การแลกเปลี่ยนหลังลงภาคสนาม (After Action Review: AAR) และการสังเกตการณ์ รวมทั้งศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรมต่าง ๆ แนวคิดโชคดีที่บังเอิญค้นพบ มีรากฐานมาจากการสังเกตการณ์และการใช้หลักฐานวิเคราะห์ประกอบที่นำไปสู่การค้นพบ 2 ประการ คือ ความบังเอิญที่ไม่ได้คาดการณ์หรือล่วงรู้มาก่อน และความฉลาดเฉลียวที่สัมพันธ์กับความอยากรู้อยากเห็น การนำแนวคิดโชคดีที่บังเอิญค้นพบมาใช้อธิบายการทำงานภาคสนามเกี่ยวกับ “ความยากจน”

¹ ผู้เขียนขอขอบคุณ “โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่และแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ จังหวัดอำนาจเจริญ” ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ ภายใต้การสนับสนุนโดยหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.): โครงการพัฒนาระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ, และขอขอบคุณนักวิจัยทุกท่าน หน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดอำนาจเจริญที่เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัย, และขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ.

² นักวิจัยอิสระ (Independent researcher), Email: arkom.utopia2015@gmail.com

และ “ปัญหาความยากจน” และอยู่ในความเป็นเหตุเป็นผลไม่ใช่การค้นพบทั่วไปแบบโชคช่วย เพราะการค้นพบดังกล่าวอาศัยความช่างสังเกต ความอยากรู้อยากเห็น และการตั้งคำถามต่อความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจน ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดโชคดีที่บังเอิญค้นพบเป็นสิ่งที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยารุ่นใหม่สามารถนำมาใช้ควบคู่กับวิธีวิทยาที่ถูกออกแบบในการวิจัยภาคสนามในประเด็นความยากจนทางวิชาการได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ: วิธีวิทยาโชคดีที่บังเอิญค้นพบ, ความยากจน, ปัญหาความยากจน

Abstract

This study aimed to use the ‘Serendipity’ concept to analyze poverty. The author employed qualitative research techniques, including in-depth interviews, focus groups, after-action reviews (AARs), and non-participation observation to gather field data. Additionally, document reviews were done. The ‘Serendipity’ concept is rooted in observations and the use of analytical evidence that led to two discoveries: unpredicted or foreseeable coincidences and intelligence associated with curiosity. Using the ‘Serendipity’ concept to describe field work study on “poverty” and “poverty problems” was not a haphazard discovery because such discovery was based on observation, curiosity, and questioning the poverty and poverty alleviation. I believe that the ‘Serendipity’ concept can be used to scrutinize poverty issues alongside other methods by young sociologists and anthropologists.

Keywords: Methodology, Serendipity, Poverty, poverty alleviation

บทนำ

บทความนี้เกิดจากการลงพื้นที่ภาคสนามของผู้เขียนภายใต้ “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องการวิจัย เพื่อพัฒนาพื้นที่และแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ จังหวัดอำนาจเจริญ” มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อสำรวจข้อมูลคนจนแบบมุ่งเป้าและแม่นยำในระดับพื้นที่ (Area based) คณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory approach) เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก อีกทั้งใช้กลไกการพัฒนาศักยภาพ (Capacity building) เยาวชนในท้องถิ่นและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการทำงานเชิงพื้นที่เดิมที่มีอยู่แล้วระหว่างกรวิจัย เพื่อเสริมหนุนกลไกการแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดอำนาจเจริญ ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัด/อำเภอ และทีมปฏิบัติการระดับตำบล ฝ่ายปฏิบัติการราชการระดับจังหวัด ภาคเอกชน ชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Supply side) เช่น ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ ยังพัฒนาและจัดทำโมเดลแก้จน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนระดับครัวเรือนและระดับชุมชนในชุมชนที่เลือกเป็นพื้นที่นำร่อง หรือ “โมเดลแก้จน” จากเงื่อนไขสำคัญ คือ ครัวเรือนคนจนอยู่กระจุกตัวมากที่สุด³ และมีทุนทางสังคม (Social capital) 5 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนการเงิน ทุนธรรมชาติ และทุนสังคมอยู่ระดับต่ำ (โดยเฉพาะทุนด้านเศรษฐกิจแต่มีทุนทางสังคมที่สูง) เพื่อเป็นฐานการทำโมเดลแก้จนให้เห็นผลได้จากการใช้เวลาไม่นานมากนัก เช่น เครือข่ายเดิมหรือกิจกรรมการแก้ไขความยากจน และผู้นำในพื้นที่ทั้งเป็นทางการ/ไม่เป็นทางการที่เข้มแข็งอยู่แล้ว เป็นต้น

ผู้เขียนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัยในบทบาท ผู้ช่วยวิจัย (Research Assistant: RA) ตั้งแต่เริ่มต้นการลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจข้อมูลกระทั่งถึงการทำโมเดลแก้จน รวมทั้งการดำเนินโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 2 ในจังหวัดอำนาจเจริญ นอกจากนี้

³ การเลือกพื้นที่นำร่องโมเดลแก้จนพิจารณาคัดเลือกจากพื้นที่ชุมชนที่มีครัวเรือนของกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่กระจุกตัวมากที่สุด โดยพิจารณาจำนวนจากข้อมูลเชิงปริมาณในโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องการวิจัย เพื่อพัฒนาพื้นที่และแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ จังหวัดอำนาจเจริญ.

กระบวนการวิจัยยังมีคนรุ่นใหม่ในฐานะ “ผู้ช่วยภาคสนาม” เข้าร่วม ได้แก่ เยาวชนจากพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ 15 คน และเยาวชนจากจังหวัดอุบลราชธานี 15 คน

ในบทความนี้ผู้เขียนนำเสนอเกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการทำงานภาคสนามของ RAs และผู้ช่วยภาคสนามที่สำรวจข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP) พบว่า จังหวัดอำนาจเจริญ เป็น 1 ใน 10 จังหวัดของประเทศไทยที่ยากจนที่สุด (ประกอบด้วยพื้นที่ 7 อำเภอ ได้แก่ เมืองอำนาจเจริญเสนางคนิคมขามนาพันาพุมราชวงศาสิ้ออำนาจและห้วยตะพาน) การลงพื้นที่ภาคสนามในระยะที่ 1 พ.ศ. 2563 ทั้งสิ้นจำนวน 3,663 ครัวเรือน⁴ และระยะที่ 2 พ.ศ. 2564 อย่างต่อเนื่องเพื่อหากลไกการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เหมาะสมและใช้ได้จริงในระดับพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ เปิดพื้นที่คนจนเป็นผู้ร่วม “ปฏิบัติการแก้จน” ภายใต้ความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายดังกล่าวให้เกิดการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และปัญหาเชิงโครงสร้างมิติต่าง ๆ

ผู้เขียนได้ใช้แนวคิดโชคดียที่บังเอิญค้นพบ ‘Serendipity’ ในการวิเคราะห์และแบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง แนวคิดเกี่ยวกับโชคดียที่บังเอิญค้นพบ ‘Serendipity’ ส่วนที่สอง การเข้าถึงข้อมูล ผู้ช่วยวิจัย ผู้ช่วยภาคสนาม และปฏิบัติการเคาะประตูบ้าน ส่วนที่สาม โชคดีที่บังเอิญค้นพบความยากจน ส่วนที่สี่ ความยากจนในภาคอีสาน อำนาจเจริญ และคนจน ส่วนที่ห้า การอภิปราย และส่วนที่หก บทสรุป ดังนี้

⁴ข้อมูลจากแบบสำมะโนประชากร (เดิมจากฐาน TPMAP 1,309 ครัวเรือน) ที่ผ่านการสอบทานข้อมูลจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอำนาจเจริญ สำนักงานคลังจังหวัดอำนาจเจริญ และสำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ องค์การภาคประชาสังคม ได้แก่ ขบวนการองค์กรชุมชน และสัมภาษณ์ข้อมูลครัวเรือนยากจนเพิ่มเติมที่ให้ข้อมูลโดยผู้นำชุมชนระหว่างเก็บข้อมูลจริงในภาคสนาม.

แนวคิดเกี่ยวกับโชคที่บังเอิญค้นพบ (Serendipity)

Serendipity ในที่นี้คือการโชคที่บังเอิญค้นพบข้อมูลในการทำงานภาคสนามทางมานุษยวิทยา ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในระหว่างที่นักมานุษยวิทยาใช้เวลาอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาในระดับหนึ่งและใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม รวมทั้งอธิบายว่าข้อมูลที่นักมานุษยวิทยาบังเอิญค้นพบมีความสำคัญอย่างไร ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานเงื่อนไขที่ว่า นักมานุษยวิทยาต้องมีความเฉลียวใจและให้ความสำคัญต่อข้อมูลแปลกใหม่ รวมทั้งมีความสามารถในการตีความข้อมูลเชิงประจักษ์ และสร้างข้อสรุปเพื่ออธิบายในเชิงทฤษฎี (Boonwanno, 2019: 6-48) ในทางมานุษยวิทยาไทย แนวคิดเกี่ยวกับ Serendipity ไม่ค่อยถูกกล่าวถึงมากนัก ผู้เขียนมองว่า Serendipity มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทำงานวิจัยและการทำงานภาคสนามเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

ต้นกำเนิดของคำว่า Serendipity มาจากเทพนิยายเปอร์เซียเก่าแก่และ Hasht-Bihisht หรือกวีนิพนธ์เปอร์เซียชื่อ The Eight Paradises ของ Amir Khosrow Dehlavi (1253-1325 อ้างอิงจาก Boonwanno, 2019: 6-48) แต่งขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 บางส่วนของกวีนิพนธ์เรื่องนี้ได้กล่าวถึงตัวละครเจ้าชายสามพระองค์แห่งดินแดน Serendip ในตอนที่เจ้าชายถูกกล่าวหาว่าเป็นคนขโมยอูฐที่หายไปและเรื่องราวของการได้อูฐคืนมา เป็นเรื่องราวการออกเดินทางของเจ้าชายการผจญภัยและการสนทนากับคนซื้ออูฐที่ทำอูฐหายไป ผู้เขียนได้นำมาใช้ในการทำงานภาคสนามเพื่อค้นหาประเด็นเกี่ยวกับความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ยังไม่ถูกกล่าวถึงมากนักในแวดวงวิชาการไทย นอกจากนี้ เรื่องราวของเจ้าชายค้นพบอูฐที่หายไปที่ไม่ใช่การค้นพบจากการเดาหรือการทำนาย หากแต่เป็นการค้นพบที่มีรากฐานมาจากการสังเกตการณ์ (Observation) ประกอบการใช้หลักฐานสำคัญบางประการที่เจ้าชายไม่ได้ตั้งใจจะค้นหาวิเคราะห์ประกอบ จึงนำไปสู่การค้นพบ (Discovery) ที่เกิดจากส่วนประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ ความบังเอิญ (Accident) และความฉลาดเฉลียว (Sagacity) เป็นความบังเอิญที่ไม่ได้คาดการณ์หรือล่วงรู้มาก่อน หากเป็นความคิดก็เป็นความคิดที่เข้ามาสู่สมองแบบที่ไม่ได้ตั้งใจ ขณะที่ ความฉลาดเฉลียวมีความสัมพันธ์กับความอยากรู้อยากเห็นซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในความตั้งใจและอยู่ในความเป็นเหตุเป็นผล ส่วนประกอบสำคัญของ Serendipity จึงไม่ใช่เพียงแค่การค้นพบ

ทั่ว ๆ ไปแบบโชคช่วย แต่เป็นการค้นที่ต้องอาศัยความช่างสังเกต ความอยากรู้อยากเห็น และการตั้งคำถาม

ดังนั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับ Serendipity และนำมาใช้ในการลงพื้นที่ภาคสนามในประเด็นความยากจนเป็นส่วนสำคัญหนึ่งที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (รุ่นใหม่) สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการทำงานภาคสนามได้ เนื่องจากการลงพื้นที่ภาคสนามงานวิจัยส่วนใหญ่ของนักวิจัยจะมีโจทย์ คำถาม เครื่องมือ หรือวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งแบบสอบถาม สมุด ปากกา หรือเครื่องบันทึกเสียงที่พร้อมบันทึกข้อมูล สิ่งอื่น ๆ ที่การทำงานวิจัยภาคสนามอาจเกิดขึ้นแบบ Serendipity ช่วยเติมเต็มข้อมูลและความลุ่มลึกให้กับงานวิจัย บทความนี้ ผู้เขียนได้หยิบยกปรากฏการณ์เกี่ยวกับ Serendipity และจะนำเสนอในส่วนถัดไป

การเข้าถึงข้อมูล: ผู้ช่วยวิจัย ผู้ช่วยภาคสนาม และปฏิบัติการเคาะประตูบ้าน

ส่วนนี้อธิบายเรื่องการเข้าถึงข้อมูล ผู้ช่วยวิจัย และผู้ช่วยภาคสนาม รวมทั้งกระบวนการทำงานที่ให้ความสำคัญในการทำงานวิจัยภาคสนาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่ เตรียมพร้อมก่อนลงภาคสนาม ลงเคาะประตูบ้าน และหลังเคาะประตูบ้าน ดังนี้

1) เตรียมพร้อมก่อนลงภาคสนาม: RAs ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก่อนการลงพื้นที่ภาคสนามทั้งหน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอ ท้องถิ่น และหมู่บ้าน รวมทั้งองค์กรภาคประชาสังคมที่เป็นภาคีเครือข่ายในการทำงานและการประสานขอข้อมูลเพิ่มเติมจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานคลังจังหวัด และสำนักงานเกษตรจังหวัด จากนั้นตรวจสอบความซ้อนทับของข้อมูลและจัดเรียงข้อมูลให้เป็นระบบ เพื่อวางแผนลงภาคสนามและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่ รวมถึงชี้แจงกระบวนการภาคสนามให้ผู้ช่วยภาคสนามทราบรายละเอียดต่าง ๆ ของคำถาม การบันทึกข้อมูล และการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มเป้าหมาย

2) ลงเคาะประตูบ้าน: RAs ประสานงานผู้นำชุมชนนัดหมาย เช่น ศาลากลางบ้านผู้นำ ศาลาวัด ฯลฯ และชี้แจงเกี่ยวกับการสำรวจข้อมูลอย่างชัดเจนเพื่อคลายความกังวลใจของกลุ่มเป้าหมายพร้อมทั้งขอให้ผู้นำชุมชนลงพื้นที่ด้วย เพราะบ้านของ

กลุ่มเป้าหมาย กระจายห่างกัน หรือตั้งหลบซ่อนอยู่ในมุมมองหายาก RAs และผู้ช่วยภาคสนามแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม (กลุ่มละ 7-8 คน) ระหว่างสำรวจข้อมูลได้สังเกตการณ์ไปพร้อมกับการสัมภาษณ์ และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลก่อนออกจากบ้านกลุ่มเป้าหมาย พิจารณาและระบุข้อมูลความยากจน 4 ระดับ ขออนุญาตถ่ายภาพบ้านและระบุพิกัด GPS ไว้เป็นฐานข้อมูลซึ่งรายละเอียดในขั้นตอนนี้ ได้แก่

2.1 แนะนำตัวก่อนสัมภาษณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ/ชี้แจงรายละเอียดการสำรวจข้อมูลอย่างชัดเจน ก่อนการสัมภาษณ์ต้องอ่านรายละเอียดให้ฟังอย่างครบถ้วน ซึ่งมีทั้งใช้ภาษาไทยและภาษาท้องถิ่น รวมทั้งส่งเอกสารรายละเอียดโครงการวิจัยให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ขณะที่ RAs และผู้ช่วยภาคสนามมีป้ายชื่อคล้องคอ ระบุชื่อโครงการวิจัย ชื่อมหาวิทยาลัย เพื่อแสดงตัวให้เกิดความสบายใจและเชื่อมั่นในการตอบแบบสอบถาม

2.2 ระหว่างสัมภาษณ์ ได้ให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ตีตราให้เกียรติกลุ่มเป้าหมาย ใช้การนั่งสัมภาษณ์อย่างเป็นกันเองเพื่อลดความกังวลใจและประเด็นเรื่อง “อำนาจ” (Power) ของ “ผู้ถาม” กับ “ผู้ตอบ” เพราะการลงภาคสนามกลุ่มเป้าหมายบางคนอาจมองว่าเป็นการทำงานของสถาบันทางวิชาการ หรือหน่วยงานภาครัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งเว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing) ในสถานการณ์โควิด-19 (Covid-19)

2.3 ท่าทีและภาษา กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสาน การใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสารจะช่วยสร้างความเข้าใจในคำถาม-คำตอบ และสร้างบรรยากาศการสัมภาษณ์เป็นกันเอง พร้อมทั้งแสดงท่าทีสุภาพ ยิ้มแย้ม เป็นกันเอง ไม่ตัดสิน ไม่รังเกียจ ใช้น้ำเสียงอ่อนโยน สบตา ฟังอย่างเข้าใจและตั้งใจ ให้ความสนใจในการตอบคำถาม แสดงความจริงใจ และเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้ระบายอารมณ์ ความรู้สึก หรือความคิดเห็นอย่างยืดหยุ่น หลังสัมภาษณ์กล่าวขอบคุณ พร้อมสวัสดิ แต่หลีกเลี่ยงการให้คำมั่นสัญญาเกี่ยวกับความช่วยเหลือ เพราะอาจนำไปสู่การฝากความหวัง เพียงแต่บอกว่าจะนำข้อมูลและข้อเท็จจริงไปนำเสนอกับหน่วยงาน/ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามข้อเท็จจริงเพื่อหาแนวทางในการช่วยเหลือต่อไปซึ่งยังไม่ระบุว่าจะมาในรูปแบบใด

2.4 เพิ่มเติมกลุ่มเป้าหมาย RAs ประสานชี้แจงกับผู้นำชุมชน ให้ผู้ช่วยภาคสนามเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างสะดวก มีรายชื่อจากฐานข้อมูลที่ผ่านมาตรวจสอบแล้วและพบว่าบางชุมชนมีการใช้กระบวนการปรึกษาหารือประชาคมเสนอเพิ่มเติมข้อตกหล่นและต้องระงับประเด็นการเมืองภายในหมู่บ้านที่ผลประโยชน์จะตกไปหาฝั่งที่ผู้นำได้คะแนนเสียงหรือเป็นญาติพี่น้อง อาจทำให้กลุ่มเป้าหมายบางคนไม่ปรากฏตัวในการสำรวจ

3) **หลังเคาะประตูบ้าน:** บางครั้งข้อมูลในแบบสอบถามไม่ครบสมบูรณ์ RAs จะประสานงานกับผู้นำอีกครั้ง เช่น เขียนข้อมูลไม่ครบทุกข้อ ไม่มีเลขทะเบียนบ้าน/สมุดเกษตรกร ฯลฯ RAs และผู้ช่วยภาคสนามทำการเขียนข้อความหรือทำเครื่องหมายไว้ที่แบบสอบถามเพื่อติดต่อกลับอีกครั้งให้ครบถ้วนและแม่นยำมากที่สุด

ดังนั้น การเข้าถึงข้อมูลได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการภาคสนาม คือ การประสานงาน การขอข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐและส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดระบบข้อมูลและวางแผนการลงพื้นที่ภาคสนามหรือการ “เคาะประตูบ้าน” โดยให้ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจข้อมูล ซึ่งการทำงานภาคสนามต้องให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ตีตรา ให้เกียรติ รวมทั้งการใช้ถ้อยคำภาษาที่เข้าใจง่าย แสดงท่าที่เป็นกันเอง และระงับเรื่องอำนาจ ตลอดถึงการปฏิบัติตามมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคมในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ก่อนออกจากพื้นที่ต้องตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลให้แม่นยำมากที่สุด หากพบว่าไม่ครบถ้วนในภายหลังจะใช้วิธีการประสานงานกับผู้นำชุมชนและคนในพื้นที่เพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติม

โชคดียี่บังเอิญค้นพบความยากจน

ส่วนนี้ผู้เขียนกล่าวถึงโชคดียี่บังเอิญค้นพบ หรือ Serendipity ซึ่งเกิดขึ้นจากกระบวนการลงพื้นที่ภาคสนาม ผู้เขียนนำเสนอในบทความสะท้อนประเด็นความยากจนผ่านมุมมองของผู้เขียนซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยารุ่นใหม่ เนื้อหาแบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ โชคดีที่ยี่บังเอิญค้นพบจากบทสนทนาแบบสอบถาม โชคดีที่ยี่บังเอิญค้นพบจากสนทนากลุ่ม โชคดีที่ยี่บังเอิญค้นพบจากการไปหาแล้วไม่พบ

โชคิที่บังเอิญค้นพบคนที่ไม่อยู่ในฐานข้อมูล และโชคิที่บังเอิญค้นพบน้ำตาจากการฟังเสียง ดังนี้

1) **โชคิที่บังเอิญค้นพบจากบทสนทนากนอกแบบสอบถาม:** การลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสำรวจข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผู้เขียนพบว่า ประเด็นคำถามครอบคลุมในการนำไปประมวลผลเชิงปริมาณ แต่บางคำถามยังไม่ลุ่มลึกเพียงพอในการทำควมเข้าใจควมยากจนเชิงปัจเจก อาจเกิดจากข้อจำกัดเรื่องจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่กระจายเป็นวงกว้างทั่วจังหวัดอำนาจเจริญ และต้องนำเข้าระบบฐานข้อมูลเว็บไซต์ประมวลข้อมูลเชิงสถิติ กล่าวคือ บางครั้งการถาม/ตอบมีประเด็นบางอย่างที่สะท้อนเกี่ยวกับควมยากจนและปัญหาควมยากจนที่ไม่สามารถเขียนข้อมูลลงไปในรูปแบบสอบถาม เนื่องจากมีระบบฐานข้อมูลที่จะต้องกรอกลงตามข้อที่กำหนดไว้เช่น เมื่อผู้เขียนสอบถามว่า “น้ำในการอุปโภคของครัวเรือนมาจากแหล่งใด” ซึ่งคำตอบที่จะต้องระบุ คือ จากระบบประปา หรือจากแหล่งน้ำต่าง ๆ พบว่าบางครอบครัวใช้น้ำจากแหล่งน้ำอื่นได้แก่ บ่อน้ำขุด หรือน้ำจากลำห้วย แต่ไม่สามารถระบุรายละเอียดควมยากลำบากจากการใช้น้ำลงไปในรูปแบบสอบถามได้ เช่น กรณีนายขาว ชาวบ้านสุขสำราญ บ้านอยู่ในป่าออกห่างจากชุมชน ไม่มีน้ำประปาใช้เพราะระบบน้ำไปไม่ถึง นายขาวต้องบริโภคน้ำจากบ่อน้ำขุด หรือ “น้ำสร้าง” เป็นบ่อน้ำที่ขุดลึกลงไปประมาณ 5-7 เมตรกลางทุ่งนา เวลาใช้ ต้องใช้เชือกมัดถังและดึงขึ้น ส่วนน้ำสำหรับบริโภคต้องอาศัยคลองข้างบ้าน ทั้งอาบ ล้างจาน และซักผ้า ฯลฯ หรือบางครอบครัวต้องใช้ระบบน้ำประปาสำหรับดื่ม⁵ การสำรวจข้อมูลตามแบบสอบถามไม่สามารถบันทึกรายละเอียดดังกล่าวในรูปแบบสอบถามได้ แต่รายละเอียดนี้สะท้อนเกี่ยวกับการเข้าไม่ถึงระบบสวัสดิการของรัฐที่ประชาชนควรได้รับอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็นรายละเอียดของการโชคิที่บังเอิญค้นพบจากบทสนทนากนอกแบบสอบถาม

2) **โชคิที่บังเอิญค้นพบจากสนทนากลุ่ม:** ประเด็นควมยากจนและปัญหาควมยากจนบางครั้งเป็นเรื่องอ่อนไหว การสนทนากลุ่มย่อยต้องเน้น “การฟังเสียง” เพื่อให้เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก (Emotion) คนนำสนทนากลุ่มต้องเป็นคนที่น่าสนใจได้อย่างลุ่มลึก เช่น เข้าใจควมทุกข์ยากของคนอื่น เข้าใจข้อจำกัดของชีวิต มองปัญหา

⁵การสัมภาษณ์ข้อมูลเจาะลึกและการสังเกตการณ์. เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2564.

เชิงโครงสร้างมิติต่าง ๆ เช่น การไม่ตีตราว่าคนจนเป็นคนโง่บางทีเขาเหล่านี้นั้นจนเพราะเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษา หรือบางคนไม่ได้ชี้แจง แต่ที่ผ่านมามีการทำงานหนักมา รุ่งหามค้ำไม่ได้นำพาให้ชีวิตสุขสบาย หรือรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ หรือบางคนมีปัญหาเรื่องสุขภาพ เจ็บป่วยเรื้อรังแต่เข้าไม่ถึงการรักษาพยาบาล หรือบางคนเคยกระทำผิดทางอาญาแต่เมื่อพ้นโทษกลับถูกตีตรา เป็นต้น ต่าง ๆ เหล่านี้ถือเป็นโชคคิตที่บังเอิญค้นพบจากการสนทนากลุ่ม จะต้องฟังเสียงสะท้อนจากกลุ่มเป้าหมาย ต้องใช้เวลา ให้จังหวะ ให้ความไวใจในการบอกเล่า แม้บางครั้งจะต้องใช้เวลาในการรับฟังมาก ก็ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้ระบายออกมา เนื่องจากบางคนสะท้อนว่าตลอดช่วงชีวิตที่ผ่านมาไม่เคยมีโอกาสดำเนินการเข้าร่วมประชุมอย่างเป็นทางการลักษณะนี้มาก่อนเลย ไม่เคยมีโอกาสดำเนินการพูดคุยกับใครแบบนี้มาก่อน หรือไม่เคยระบายอะไรให้ใครฟังเท่านี้มาก่อน ซึ่งพบว่าระหว่างการสนทนาในกระบวนการวิจัยที่เปิดพื้นที่รับฟัง ไม่ห้าม ไม่ตำหนิ ไม่สั่งสอน ไม่ต่อว่า ไม่ตีตรา และไม่แสดงท่าทีของความมีอำนาจ จะนำไปสู่การทำความเข้าใจความยากจนและปัญหาความยากจนอย่างลุ่มลึกในระดับปัจเจก

3) โชคคิตที่บังเอิญค้นพบจากการไปหาแล้วไม่พบ: การสำรวจข้อมูลในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ กลุ่มเป้าหมายจำนวน 3,663 ครัวเรือน พบว่า ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ มีรายชื่อตามฐานข้อมูลที่จะต้องสำรวจจำนวนมาก กระบวนการลงพื้นที่ภาคสนามที่มีทีมผู้สำรวจข้อมูลต้องมีข้อตกลงหรือแนวทางที่เข้าใจตรงกันเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนของการสำรวจ เช่น ต้องสำรวจข้อมูลกลุ่มเป้าหมายตามรายชื่อจากฐานข้อมูล TPMAP และข้อมูลที่พิจารณาเพิ่มเติมจากขบวนการองค์กรชุมชน กรณีกลุ่มเป้าหมายไม่อยู่บ้าน ผู้สำรวจต้องพูดคุยให้แน่ใจว่าครอบครัวนั้นไปไหน เนื่องจากบางคนอาจไปทุ่งนา ทำไร่ ทำสวน โรงพยาบาล ผู้สำรวจสามารถกลับมาหาได้ช่วงเวลาอย่างน้อย 2-3 ครั้ง หรือกรณีไปทำงานต่างถิ่น ย้ายบ้าน หรือเสียชีวิตแล้ว ต้องสอบถามกับผู้นำชุมชนและระบุข้อมูลไว้ เป็นต้นการลงพื้นที่ภาคสนามพบอีกว่า บางครั้งกลุ่มเป้าหมายไม่อยู่บ้าน มักมีคนที่ต้องการตอบแบบสอบถามแทน เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และผู้นำชุมชน ผู้สำรวจข้อมูลต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมายและสมาชิกในครอบครัวที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านหรืออาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกันเป็นหลัก กล่าวคือ ปรากฏการณ์จากการลงพื้นที่ภาคสนามและไม่พบผู้ให้ข้อมูล มีคนในชุมชนที่ต้องการให้ข้อมูลทั้งที่อ้างว่าเป็นญาติพี่น้องเพื่อนบ้าน และผู้นำชุมชน เป็นโชคคิตที่บังเอิญค้นพบจากการไปหาแล้วไม่พบ

เพราะการทำข้อมูลที่จะนำไปสู่การทำความเข้าใจและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนจำเป็นจะต้องเป็นข้อมูลที่มาจากกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

4) โขดติที่บังเอิญค้นพบคนที่ไม่อยู่ในฐานข้อมูล: การลงพื้นที่ภาคสนามงานวิจัยโดยเก็บข้อมูลจากครัวเรือนคนจน จากแบบสำมะโนประชากร (เดิมจากฐาน TMAP) ที่ผ่านการสอบถามข้อมูลจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอำนาจเจริญ สำนักงานคลังจังหวัดอำนาจเจริญ และสำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ องค์รภาคประชาสังคม ได้แก่ ขบวนการองค์กรชุมชน ถือว่าข้อมูลรายชื่อที่มีอยู่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด การลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจข้อมูลพบว่าในระบบฐานข้อมูลดังกล่าว แม้มาจากหน่วยงานภาครัฐและการตรวจสอบโดยภาคประชาสังคมในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม พบว่า ประชาชนที่เป็นคนจนในหมู่บ้านบางรายไม่อยู่ในฐานรายชื่อ กล่าวคือ รายชื่อคนจนจำนวนหนึ่งไม่อยู่ในฐานรายชื่อและไม่ได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งเข้าไม่ถึงระบบสวัสดิการแห่งรัฐ เช่น บัตรสวัสดิการคนจน เบี้ยผู้สูงอายุ เบี้ยผู้ป่วย หรือโครงการต่าง ๆ เนื่องจากคนเหล่านี้ไม่เคยมีตัวตนอยู่ในสายตาของคนในชุมชน เช่น บางคนอยากเข้าร่วมโครงการเลี้ยงวัว แต่เงื่อนไขและกติกาของชุมชนตั้งไว้ว่าจะต้องมีที่ดินสำหรับเลี้ยง สร้างคอก หรือปลูกหญ้า หรือการกู้เงินสวัสดิการต่าง ๆ ที่กติกาชุมชนมองว่าจะต้องมีหลักประกันว่าจะส่งคืนได้ ต้องมีที่ดินทำกิน หรืออาชีพ แต่คนจนจำนวนมากไม่มีอาชีพและไม่มีที่ดินทำกิน เป็นต้น คนที่พบในฐานรายชื่อกลุ่มเป้าหมายกลับเป็นคนที่มีความดี มั่งคั่ง ทั้งเป็นเจ้าของกิจการ คนมีที่นาหลายไร่ ผู้นำชุมชน และภรรยาของข้าราชการระดับสูง ดังนั้น การลงพื้นที่ภาคสนามจึงต้องยืดหยุ่นและเปิดช่องให้คนจน 4 ระดับ⁶ แต่ไม่มีข้อมูลในฐานรายชื่อได้เข้ามามี

⁶คณะวิจัยแบ่งความยากจนออก 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 คือ ครัวเรือนที่มีลักษณะแบบช่วยเหลือตนเองไม่ได้ หมายถึง กลุ่มที่อยู่ได้ด้วยวิธีการสงเคราะห์เป็นหลักและแทบจะไม่มีช่องทางสร้างรายได้หรือเข้าถึงการศึกษาได้เลย (อยู่ยาก/อยู่ไม่ได้) และระดับที่ 2 คือ ครัวเรือนที่มีลักษณะแบบไม่ค่อยจะมีกิน หมายถึง กลุ่มที่มีอาหารไม่เพียงพอต่อการยังชีพ มีลักษณะแบบอดมื้อกินมื้อแต่ยังพอจะมีช่องทางทำมาหากินได้บ้าง (อยู่ลำบาก) และ ระดับที่ 3 คือ ครัวเรือนที่มีลักษณะแบบพอไปได้ หมายถึง กลุ่มที่มีคนดูแล ส่งค่าใช้จ่ายและมีช่องทางหารายได้มากขึ้น (อยู่พอได้) และ ระดับที่ 4 คือ ครัวเรือนที่มีลักษณะแบบไม่ถึงกับยากจนและยังเผชิญปัญหาทางด้าน (ที่อยู่อาศัย หนี้สิน รายได้)

ตัวตนในกระบวนการวิจัยที่จะนำไปสู่การหาแนวทางช่วยเหลือ ผู้เขียนถือว่างดกล่าวนี เป็นโชคดีที่บังเอิญค้นพบคนที่ไม่อยู่ในฐานข้อมูล

5) **โชคดีที่บังเอิญค้นพบน้ำตาจากการฟังเสียง:** การฟังเสียง หรือ การสนทนากลุ่มจะช่วยเติมเต็มความเข้าใจและความลุ่มลึกพบว่าคนจนทั้ง 4 ระดับ มีเรื่องราวในชีวิตแตกต่างกัน เช่น สุข ความทุกข์ และความต้องการในชีวิต กล่าวคือ บางคนตัดพ้อโชคชะตา บางคนทุกข์ระทมถึงขั้นอยากฆ่าตัวตาย บางคนแลกเปลี่ยนพูดคุยพร้อมทั้งน้ำตา เช่น กรณียายสาย เล่าว่า ชีวิตเกิดมาลำบาก สามีเสียชีวิต ลูกเติบโตแยกทางไปมีครอบครัวไม่เคยเห็นหน้ามาหลายปี ตนต้องอยู่บ้านคนเดียวและต้องใช้เงินจากเบี้ยผู้สูงอายุประทังชีวิต เพราะอายุมากจึงไม่สามารถไปทำงานได้บางวันต้องถึงขั้นอยากฆ่าตัวตาย หรือกรณียายทอง รู้สึกว่าตนเองอยากลำบากมากในชีวิตนี้ ถ้ามีโอกาสจะไปทำบุญและอธิษฐานขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อวันหนึ่งตายไปได้เกิดในภูมิใหม่ที่ดีกว่า โดยกล่าวว่า “จะบอกเหตุน้ำตาว่าถ้าเลือกได้ไม่ขอเกิดเป็นมนุษย์อีกแล้ว เพราะการเป็นมนุษย์มันยากลำบาก” หรือ กรณีน้ำสาว เล่าความทุกข์ยากของตนที่ต้องทำงานหนักทุกวันเพื่อหาเงินเลี้ยงลูกและส่งเรียนหนังสือ การสังเกตการณ์วงสนทนา พบว่า น้ำสาวยกมือเช็ดน้ำตาไปพร้อมกับเล่าระบาย สองแขนดูดำริ้นไม่นุ่มนวล เป็นต้น⁷ การฟังเสียงและการสนทนากลุ่มย่อยทำให้คนจนได้มีพื้นที่ในการบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต การเข้าใจความรู้สึกของคนจนจะทำให้นักวิจัยเข้าใจโลกทัศน์ ข้อจำกัด และอาจนำไปสู่แนวทางให้คนจนลุกขึ้นมาปฏิบัติการเพื่อนำพาตนเองออกจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม

โดยสรุป ผู้เขียนลงพื้นที่ภาคสนามตลอดโครงการวิจัยยิ่งทำให้ Serendipity ในบทความนี้หมายถึง โชคดีที่บังเอิญ ค้นพบจากบทสนทนานอกแบบสอบถาม โชคดีที่บังเอิญค้นพบจากสนทนากลุ่มโชคดีที่บังเอิญค้นพบจากการไปหาแล้วไม่พบ โชคดีที่บังเอิญค้นพบคนที่ไม่อยู่ในฐานข้อมูล และโชคดีที่บังเอิญค้นพบน้ำตาจากการฟังเสียง ขณะที่ Serendipity ได้นำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความยากจนและปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นในจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนโครงสร้างของสังคมไทยเกี่ยวกับการ

⁷การสนทนากลุ่มย่อยชุมชนโคกจักษ์ ตำบลบุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2564

แก้ไขปัญหาคความยากจนตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งจะกล่าวถึงในประเด็นถัดไป

คนจนและความยากจนในภาคอีสาน อำนาจเจริญ

ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่สะสม (สั่งสมใช้กับเรื่องดี ๆ) มานานเป็นภาวะความขาดแคลนไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในระดับบุคคลส่งผลให้เกิดความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิต รวมถึงการขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลาย ๆ ด้าน และส่งผลต่อการพัฒนาในระดับประเทศตามมาในที่สุด (Saranjit, 2015: 12-22) ความยากจนได้ถูกสร้างขึ้นและผลิตซ้ำในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน เป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่การเปิดเผยให้เห็นว่า นิยามความหมายของคำว่าความยากจนนั้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยทั้งในส่วนของการโครงสร้างสังคมและในส่วนของการคิดที่ครอบงำคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยอย่างไร นิยามความหมายดังกล่าวมีกลไกอะไรที่ทำให้คนส่วนใหญ่เหล่านั้นยอมรับอัตลักษณ์ของความเป็นคนจนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน และยอมรับการถูกเอารัดเอาเปรียบในรูปแบบต่าง ๆ โดยคนส่วนน้อยที่มีอำนาจในสังคมไทย (Geerapatr, 2008: 1-32)

ปัญหาความยากจนในโลกเป็นวิกฤตสำคัญที่มีสาเหตุอันเป็นรากเหง้าของความยากจน ที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในหลายมิติ ซึ่งทำให้การจัดความยากจนไม่สามารถหมดไปจากภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกได้ องค์กร Concern Worldwide (Concern Worldwide, 2020) วิเคราะห์สาเหตุสำคัญของความยากจนในโลก ได้แก่ การขาดแคลนน้ำสะอาดและอาหาร การไม่มีงานทำ หรือมีรายได้ไม่เพียงพอ สงครามและความขัดแย้ง ความไม่เท่าเทียมกัน ขาดการศึกษา Climate Change การขาดโครงสร้างพื้นฐาน ความสามารถที่จำกัดของรัฐบาล และขาดเงินทุนสำรอง (Sukkapat, 2021: 68-89) ซึ่ง Rattanaphonwong, Wiboon., Rungreungkolkich, Waraporn., Rajphaetyakhom, Chamnian., &Angsuchoti, Supamas, 2020:261-180) มองว่า รูปแบบการแก้ไขปัญหาคความยากจนของชุมชนในประเทศไทยที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 ตัวแปร ได้แก่ 1) มาตรฐานของรัฐและท้องถิ่น เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การลงทุนทาง

สังคมให้แก่ชุมชน ระบบการโอนเงินให้คนจน และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ 2) แนวทางการดำเนินการของพฤติกรรมบุคคลและครอบครัว เช่น การพัฒนาทัศนคติในการใช้จ่าย การจัดทำบัญชีครัวเรือน ระบบประกันความเสี่ยง/ภูมิคุ้มกัน และการเพิ่มความรู้ความสามารถ 3) แนวทางการดำเนินการของชุมชน เช่น การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและการเชื่อมโยง การพัฒนาระบบสวัสดิการช่วยเหลือ จิตสำนึกการดูแลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การพัฒนาแผนของชุมชนและการปฏิบัติตามตัวชี้วัดและประเมินผล และ 4) ผลการแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น สิ่งจำเป็นตามมาตรฐานการดำรงชีพ (จปฐ.) และความสามารถในการเข้าถึงการบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

การแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมเป็นยุทธศาสตร์ขององค์การสหประชาชาติที่มีความสำคัญในศตวรรษที่ 21 ดังที่ระบุไว้ในเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ ที่ต้องขจัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมให้หมดไปภายในปี 2030 (Bhumithavorn, 2021: 68-85) ผู้เขียนพบว่าจังหวัดอำนาจเจริญ คือ 1 ใน 10 จังหวัดที่ยากจนที่สุดในประเทศและตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานและชายแดนริมฝั่งแม่น้ำโขง (ไทย-สปป. ลาว) จังหวัดอำนาจเจริญแต่เดิมมีเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) คือ “เมืองธรรมเกษตร เขตพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง เส้นทางการค้าสู่อาเซียน” เป้าหมายการพัฒนาจังหวัด ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) คือ “เมืองธรรมเกษตร การเกษตรสร้างมูลค่า ท่องเที่ยวเสริมสร้างสุขภาพ เชื่อมโยงเส้นทางการค้า”⁸ สอดคล้องกับ Manorom, 2019: 269-229) มองว่า รัฐได้เล็งเห็นว่าภาคอีสานและชายแดนอีสาน แม้เป็นพื้นที่ยากจนแต่มีศักยภาพและความเหมาะสมเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาชายแดน เนื่องจากกำหนดให้เป็นประตูเศรษฐกิจและการค้าที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สปป.ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งภาคเอกชนได้ประโยชน์จากโครงการระเบียงเศรษฐกิจ เส้นทางคมนาคม แรงงานต่างชาติ สิทธิประโยชน์จากการลงทุน และการให้บริหารจุดเดียวเบ็ดเสร็จมาก่อนแล้ว

⁸ การประชุมคณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 2/2564 ตามประเด็นการพัฒนาที่ 1-4 ณ ห้องประชุมพระมงคลมิ่งเมือง ศาลากลางจังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2564

อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับรัฐได้เล็งเห็นว่าภาคอีสานและชายแดนอีสานแม้จะเป็นพื้นที่ยากจน แต่มีศักยภาพจะเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านได้ ผู้เขียนมองว่า เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดอำนาจเจริญที่สอดคล้องกับมุมมองของรัฐจะนำพาจังหวัดอำนาจเจริญออกจากปัญหาความยากจนได้ผ่านระเบียบเศรษฐกิจ แต่ถึงกระนั้น ก็ยังพบว่ากลุ่มคนยากจนกลุ่มเป้าหมายที่ค้นพบในโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่และแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ จังหวัดอำนาจเจริญ ยังไม่ถูกให้ความสำคัญมากนัก ซึ่งคณะผู้วิจัยพยายามสร้างการตระหนักรู้ให้กับหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชนในจังหวัดอำนาจเจริญ พิจารณาและมองเห็นคนจนเหล่านี้เพื่อไม่ให้ถูกทิ้งไว้ข้างหลังหรือตกขบวนการพัฒนาจังหวัดอำนาจเจริญผ่านข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการสำรวจในงานวิจัย

5. อภิปรายผล

จังหวัดอำนาจเจริญมีเป้าหมายด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ให้เป็น“เมืองธรรมเกษตร การเกษตรสร้างมูลค่า ท่องเที่ยวเสริมสร้างสุขภาพ และเชื่อมโยงเส้นทางการค้า”การทำงานวิจัยนี้พยายามผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย (4 ระดับ) เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนที่จะต้องให้ความสำคัญพบว่าสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พมจ.) นำข้อมูลจากฐานรายชื่อคนจนกลุ่มเป้าหมายการสำรวจไปใช้ในการให้ความช่วยเหลือ นอกจากนั้น การทำงานข้อมูลได้นำไปสู่การออกแบบการช่วยเหลือและการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เรียกว่า “โมเดลแก้งาน” มีการวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพ 5 มิติ ซึ่งระยะที่ 1 ดำเนินโครงการนำร่องสนับสนุนโมเดลกองทุนข้าวปุ้นสุขโมเดลแก้งาน Microfinance และนวัตกรรมการแก้งาน 1:5⁹ ขณะที่การวิจัยยังดำเนินงานโมเดลแก้งานในระยะที่ 2 ได้แก่ โมเดลแก้งานห่วงโซ่การผลิตและคุณค่าสมุนไพรโมเดลแก้งานเมนูการออมและการลงทุนอาชีพ (Microfinance) และโมเดลแก้งานความมั่นคงทางอาหารและรายได้ การพยายามผลักดันการใช้ฐานข้อมูลเพื่อวางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ทำให้ผู้เขียนในฐานะ

⁹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก Manorom, (2021)

ผู้ช่วยวิจัย (RAs) ได้เรียนรู้และเห็นกระบวนการทำงานของโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่และแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดอำนาจเจริญถือเป็นประสบการณ์สำคัญหนึ่งที่ผู้เขียนในฐานะนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (รุ่นใหม่) ได้สัมผัสและเรียนรู้ผ่านแนวคิด Serendipity เต็มเต็มความเข้าใจในกระบวนการทำงานภาคสนามประเด็นความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจน

วิธีวิทยาว่าด้วย Serendipity กรณีศึกษาประเด็นความยากจนในจังหวัดอำนาจเจริญในบทความนี้เป็นกระบวนการทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้เขียนใช้เวลาอยู่ในพื้นที่ภาคสนามอย่างน้อย 1 ปี ช่วยอธิบายสะท้อนความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนบนพื้นฐานเงื่อนไขที่ผู้เขียน ความเฉื่อยใจและให้ความสำคัญต่อข้อมูลแปลกใหม่ที่พบจากภาคสนามและนำมาใช้ในการตีความข้อมูลอย่างน้อย 5 มิติ คือ โชคดีที่บังเอิญค้นพบจากบทสนทนานอกแบบสอบถาม โชคดีที่บังเอิญค้นพบจากสนทนากลุ่ม โชคดีที่บังเอิญค้นพบจากการไปหาแล้วไม่พบ โชคดีที่บังเอิญค้นพบคนที่ไม่อยู่ในฐานข้อมูล และโชคดีที่บังเอิญค้นพบน้ำตาจากการฟังเสียงสอคล้องกับ สุณิดา บุญวรรณ (Boonwannoo, 2019: 6-48) ที่มองว่า Serendipity เป็นการโชคดีที่บังเอิญค้นพบข้อมูลในการทำงานภาคสนามทางมานุษยวิทยาที่เกิดขึ้นระหว่างที่นักมานุษยวิทยาใช้เวลาอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลานานระดับหนึ่ง การสังเกตการณ์บนพื้นฐานเงื่อนไขที่มีความเฉื่อยใจและให้ความสำคัญต่อข้อมูลแปลกใหม่ การตีความข้อมูลเชิงประจักษ์ และสร้างข้อสรุปเพื่ออธิบายในเชิงทฤษฎี

Geerapatr (2008: 1-32) สะท้อนให้เห็นว่า ความยากจนได้ถูกสร้างขึ้นและผลิตซ้ำในสังคมไทยต่อเนื่องเป็นเวลานาน การเปิดเผยให้เห็นว่านิยามความหมายของความยากจนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งโครงสร้างสังคมและชุดความคิดที่ครอบงำสังคมไทย ขณะที่ วิธีวิทยาว่าด้วย Serendipity มีความสำคัญในการทำงานวิจัยภาคสนามด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่สะท้อนและเผยให้เห็นคนจน ความยากจน และแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน แต่แวดวงวิชาการไทยยังไม่กล่าวถึงแนวคิด Serendipity มากนัก ผู้เขียนจึงใช้แนวคิด Serendipity ในบทความนี้ผ่านการศึกษากรณีศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญซึ่งในทฤษฎีนิยายเปอร์เซียหรือกวีนิพนธ์เปอร์เซีย The Eight Paradises ของ Amir Khosrow Dehlavi (1253-1325 อ้างอิงจาก Boonwannoo, 2019: 6-48) กล่าวถึงตัวละครเจ้าชายแห่งดินแดน Serendip กับ

อุรุที่หายไปและเรื่องราวของการได้อุรุคืนมา แนวคิด Serendipity และการลงภาคสนามในจังหวัดอำนาจเจริญ ช่วยให้ผู้เขียนได้เห็น ได้สัมผัส ได้เรียนรู้ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ไม่ค่อยได้รับความสนใจแต่มีความสำคัญกับความบังเอิญที่ไม่เคยล่วงรู้มาก่อน (accident) และความฉลาดเฉลียว (sagacity) ต่อประเด็นความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญที่สัมพันธ์กับความอยากรู้อยากเห็นซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในความตั้งใจในความเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้น Serendipity เกี่ยวกับความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดอำนาจเจริญจึงไม่ใช่การค้นพบทั่วไปแบบโชคช่วย แต่เป็นการค้นพบที่ต้องอาศัยความช่างสังเกต ความอยากรู้อยากเห็น และการตั้งคำถามต่อสิ่งที่พบเห็นได้ยิบ และสัมผัสไม่ใช่การเดาหรือการทำนายโดยไม่มีข้อมูลแต่การทำงานเชิงพื้นที่มีฐานข้อมูลจากระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform: TPMAP)¹⁰

นอกจากนั้น Serendipity ได้นำไปสู่การค้นพบ (Discovery) ประเด็นเกี่ยวกับความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนที่หายไป สอดคล้องกับเรื่องราวของเจ้าชายค้นพบอุรุที่หายไปจากส่วนประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ ความบังเอิญ (Accident) และความฉลาดเฉลียว (Sagacity) (Boonwannoo, 2019: 6-48) อย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ 1) การค้นพบความยากจนและปัญหาความยากจนด้วยความบังเอิญ

¹⁰ TPMAP คือ ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics Platform) ซึ่งได้รับการพัฒนาต่อจากระบบบริหารจัดการข้อมูลคนจนแบบชี้เป้า (Thai Poverty Map and Analytics Platform) ให้สามารถครอบคลุมปัญหาที่กว้างขึ้น เช่น เด็กแรกเกิด การศึกษา ผู้สูงอายุ การพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัย โดยยังคงความสามารถของระบบเดิมในการชี้เป้าความยากจนไว้ด้วย TPMAP จึงสามารถใช้ระบุปัญหาความยากจนในระดับบุคคล ครัวเรือน ชุมชน ท้องถิ่น/ท้องที่ จังหวัด ประเทศ หรือปัญหาความยากจนรายประเด็น ซึ่งทำให้การแก้ปัญหาตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้นและสามารถออกแบบนโยบาย โครงการในการแก้ปัญหาให้ตรงกับความต้องการหรือสภาพปัญหาได้ TPMAP เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และ ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค-สวทช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, เว็บไซต์ <http://cio.mhesi.go.th/node/2260>, เข้าใช้ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2564.

ถือว่าเป็น Serendipity เกี่ยวกับความยากจนที่ไม่ได้คาดการณ์หรือล่วงรู้หรือคาดคิดไว้ล่วงหน้ามาก่อน และ 2) การค้นพบความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยความฉลาดเฉลียว ซึ่งส่วนนี้เป็น Serendipity ที่มีความสัมพันธ์กับความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนอยู่ในความตั้งใจและในความเป็นเหตุเป็นผล

ดังนั้น Serendipity จึงไม่ใช่เพียงแค่การค้นพบทั่วไปแบบโชคช่วยแต่เป็นการค้นที่อาศัยความช่างสังเกต ความอยากรู้อยากเห็น และการตั้งคำถามต่อปรากฏการณ์ที่พบจากภาคสนาม ซึ่งนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยารุ่นใหม่ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการทำงานภาคสนามความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจน เนื่องจาก Serendipity จะช่วยเติมเต็มข้อมูลและความลุ่มลึกที่ไม่ได้ตั้งใจ การให้ความสำคัญกับแนวคิด Serendipity ยังเป็นสิ่งที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาซึ่งเป็น “คนนอก” ได้เข้าไปค้นพบและสัมผัสในสิ่งที่ “คนใน” อาจมองข้ามและไม่ได้ให้ความสำคัญ หรือมองประเด็นเกี่ยวกับความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นเรื่องปกติ/ไม่มีพลวัต (Dynamic) เช่น มองความจนว่าเป็นคนโง่ ดักดาน การตีตราว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ฯลฯ

วิธีวิทยาว่าด้วย Serendipity ในบทความนี้จึงสะท้อนความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนช่วยเติมเต็มข้อมูลเชิงลึกที่นำไปสู่การทบทวนแนวทางเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ไม่ใช่การกำหนดนโยบายแบบมัตรวม (Stereotypy) หรือ “ตัดเสื้อโหล” และสะท้อนกระบวนการมีส่วนร่วมของคนจนต่อโอกาส สิทธิ และการมีส่วนร่วม และการออกแบบแนวทางให้ตนเองหลุดพ้นจากความยากจน กล่าวคือที่ผ่านมามคนจนส่วนใหญ่ “จนโอกาส” ในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ผู้เขียนพบว่าคนจนในหมู่บ้านหลายครอบครัวต้องสร้างบ้านอยู่ห่างจากหมู่บ้านและหลบซ่อนอยู่ในมุมอับสายตาคนนอกชุมชน บางคนไม่กล้าเข้าชุมชนเพราะอับอาย เก็บตัวหลีกเลี่ยงจากชุมชน และบางคนต้องอาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยว รวมถึงบางคนมีความต้องการเข้าถึงสวัสดิการของชุมชนแต่ถูกกีดกันทางสังคมผ่านกระบวนการประชาคมหรือมติประชาคม เช่น ไม่ให้กู้เงินในกองทุนเงินล้าน หรือไม่ให้เข้าร่วมนโยบายเลี้ยงโคกระบือ เป็นต้น สะท้อนการเข้าถึงทรัพยากรและนโยบาย “จนสิทธิ” เพราะเงื่อนไขและข้อจำกัดทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระดับชุมชนนำไปสู่การ “จนอำนาจ”

สอดคล้องกับ Photikanit (2020: 1-23) มองว่าคนจนได้รับผลกระทบจากการกีดกันทางสังคม เช่น การที่สังคมจะตราหน้า ไม่ยอมคบค้าสมาคมด้วย ทุกคนรังเกียจไม่ยอมรับให้เข้าร่วมกิจกรรมของสังคม เป็นเหตุให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาต้องโดดเดี่ยวตนเอง

Serendipity จากการลงพื้นที่ภาคสนาม การสังเกตการณ์ และการสนทนากลุ่ม ยังสะท้อนการสำรวจข้อมูลและงานภาคสนาม/เชิงพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อความเข้าใจประเด็นความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจน กล่าวคือ หากข้อมูลไม่ละเอียด ไม่ครบถ้วน หรือสำรวจเพียงผ่าน ๆ จะทำให้ข้อมูลคนจนตกหล่น และมีผลต่อการความช่วยเหลือและการรับผลประโยชน์จากนโยบายของรัฐ Serendipity ในบทความนี้ทำให้เห็นข้อมูลคนจนที่ตกตะกอนฐานข้อมูล TPMAP และเป็นผลกระทบต่อการเข้าถึงทรัพยากรและนโยบายเช่น ไม่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ไม่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและคนพิการเข้าไม่ถึงโครงการช่วยเหลือเยียวยาไม่สามารถเข้าถึงการกู้ยืมเงินเพราะขาดหลักประกันไม่ได้รับผลประโยชน์จากนโยบายการพัฒนา ในทางตรงกันข้ามคนที่เข้าถึงทรัพยากรและสวัสดิการกลับเป็นคนที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่สูงกว่า เป็นต้น นอกจากนี้ Serendipity ยังให้ความสำคัญกับมิติด้านอารมณ์และความรู้สึก (Emotion) เช่น การเห็นความทุกข์ยากในน้ำตาการพึงเสียงอย่างเข้าใจที่สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกของคนที่อยู่ฐานล่างสุดของโครงสร้างทางสังคมและได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมในปัจจุบันและบางครั้งคนจนมีความทุกข์หนักหนาสาหัสเกินกว่าจะจินตนาการถึงความสุขของชีวิตกล่าวคือ คนจนต้องต่อสู้และดิ้นรนให้ตนเองและครอบครัวเพื่อให้มีรายได้เพียงพอซื้ออาหารจุนเจือครอบครัวในแต่ละวัน คนจนไม่มีโอกาส คนจนไม่มีสิทธิ คนจนไม่มีอำนาจเมื่อเปรียบเทียบกับคนทั่วไป สอดคล้องกับ Haenjoh (2018: 9-19) มองว่าอารมณ์เป็นศูนย์กลางของชีวิตมนุษย์เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และการตัดสินใจ ซึ่งทำให้มนุษย์มีชีวิตชีวาและความรู้สึกแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ บนโลกใบนี้ อารมณ์ส่งผลต่อร่างกาย การรู้คิด และพฤติกรรม

6. บทสรุป

วิธีวิทยาว่าด้วย Serendipity หรือ โชคดีที่บังเอิญค้นพบ ไม่ใช่เพียงการค้นพบจากการเดาหรือการทำนาย แต่เป็นการค้นพบที่มีรากฐานมาจากการสังเกตการณ์ และการใช้หลักฐานบางประการมาวิเคราะห์ประกอบ ที่นำไปสู่การค้นพบอย่างน้อย 2 ประการ คือ ความบังเอิญที่ไม่ได้คาดการณ์หรือล่วงรู้มาก่อนเป็นความคิดที่เข้ามาสู่สมองแบบไม่ได้ตั้งใจและความฉลาดเฉลียวที่สัมพันธ์กับความอยากรู้อยากเห็นซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในความตั้งใจ ในบทความนี้ คือ Serendipity เกี่ยวกับ “ความยากจน” และ “การแก้ไขปัญหาความยากจน” ที่อยู่ในความเป็นเหตุเป็นผลโดยนักวิจัยและคนจนกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ใช่เพียงการค้นพบเกี่ยวกับความยากจนโดยทั่วไปแบบโชคช่วย แต่ Serendipity สะท้อนความยากจนและการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ต้องอาศัยความช่างสังเกต ความอยากรู้อยากเห็น และการตั้งคำถามวิธีวิทยาว่าด้วย Serendipity เป็นแนวคิดที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาสามารถนำมาใช้ควบคู่กับวิธีวิทยา (Methodology) ในการวิจัยภาคสนาม เพราะ Serendipity ถือเป็นสิ่งสำคัญที่นักวิจัยหรือการทำงานวิจัยภาคสนามไม่ได้คาดคิดว่าจะค้นพบ

References

- Boonwanno, Thanida. (2019). The Significance of “Serendipity” in Anthropological Fieldwork. **Journal of Anthropology, Sirindhorn Anthropology Centre (JASAC)**, 2(2), 5-48.
- Bhumithavorn, Thitinat. (2021). A Global Crisis of the 21st Century: Poverty and Social Inequality. **Journal of Social Synergy**, 12(2), 68-85.
- Geerapatr, Nipa. (2008). Political Discourse: The Politics of Thai Poverty. **NIDA Development Journal**, 48 (4), 1-32.
- Haenjohn, Juthamas. (2018). Brain & Emotions: A Miracle Connection. **Ratchaphruek Journal**, 13 (3), 9-19.

- Manorom, Kanokwan. (2019). Isan Broder Special Economic Zone under Neo-liberalism and State as “a land broker”: A case study of Mukdahan Special Economic Zone. **Journal of Social Sciences and Humanities**, 45 (1), 269-299.
- Manorom, Kanokwan. (2021). **Final report Research for Area Development and Precision Poverty Alleviation in Amnat Charoen Province**. Bangkok: Area – based Program Management Unit.
- Photikanit, Kammale. (2020). Organization and Social Discrimination in Conflict Management Perspectives. **King Prajadhipok’s Institute Journal**, 10(2), 1-23.
- Rattanaphonwong, Wiboon, Rungreungkolkich, Waraporn., Rajphaetyakhom, Chamnian, & Angsuchoti, Supamas. (2020). The Model Development of Community Poverty Solving In Thailand. **Journal of Social Science and Buddhist Anthropology**, 5(4), 261-280.
- Saranjit, Thanapon. (2015). Problem of Poverty in Thailand. **Eau Heritage Journal Social Science and Humanity**, 5 (2), 12-22.
- Sukkaphat, Kritsada. (2021). Poverty, COVID-19, Role of International Organizations, and Suggestion of Poverty Elimination in Thailand. **Journal of Social Synergy**, 12(1), 68-89.